

Кравцова Ірина Віталіївна,

кандидат географічних наук, доцент

кафедри географії та методики її навчання

Уманського державного педагогічного університету

імені Павла Тичини, м. Умань, Черкаська обл., Україна

ОСОБЛИВОСТІ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ:

БЕЗПЕЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЯКІСНА ОСВІТА

З початком повномасштабної війни, розв'язаної Російською Федерацією проти України, усі сфери життя та діяльності мирного українського суспільства опинилися у максимально стресовій ситуації, адже розв'язання жорстоких військових дій у геополітичному просторі XXI століття – це діяльність, яка не може бути зрозумілою та сприйнятою зрілою свідомістю дійсно громадянського, правового, демократичного соціуму, життя та діяльність якого ґрунтуються на людиноцентричних, середовищезбережувальних, планетоконструктивних цілях та підходах, ідеях розумної взаємодії та функціонування усіх складових сучасної системи ландшафтної оболонки Землі «людина – природа – господарство». Умови війни створили серйозні виклики для формування якісної географічної освіти не лише в межах окремих регіонів нашої держави, але й України в цілому. Виникла низка проблем, насамперед, пов'язаних із організацією безпечного освітнього середовища та забезпеченням не лише реалізації програмних результатів навчання, передбачених освітніми програмами, але й, власне, з охопленням освітнім процесом усіх його учасників.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини – це сучасний університет Центральної України. Заклад вищої освіти, що має тривалу історію свого функціонування; потужний просвітницький хаб, що об'єднує навколо себе освітянську громаду не лише Уманського регіону, але й прилеглих областей. Це прогресивна освітня установа, яка займає активну громадянську позицію. У складі університету діє 12 факультетів та інститут. На кафедрі

географії та методики її навчання природничо-географічного факультету УДПУ імені Павла Тичини працюють три освітньо-професійні програми підготовки вчителів географії зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). Одна освітньо-професійна програма освітнього ступеня «Бакалавр» та дві – освітнього ступеня «Магістр» (за умовами прямого та перехресного вступів). Робота регламентується чинним законодавством, зокрема Законом України «Про вищу освіту» [2], та відповідними Положеннями, затвердженими вченою радою університету. Освітня діяльність спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію безпечного освітнього процесу, зорієнтованого на здобуття якісної освіти. Умови провадження освітньої діяльності та результати навчання відповідають вимогам чинного законодавства, професійним стандартам, а також потребам стейкхолдерів.

Відповідно до освітньо-професійних програм підготовки вчителя географії для здобувачів вищої освіти зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) викладаються такі навчальні дисципліни, а саме: «Фізична географія України», «Ландшафтознавство», «Геофізика і геохімія ландшафтів», «Картографія з основами топографії». З метою забезпечення безпечного освітнього середовища та розуміння необхідності (навіть у таких надскладних умовах) здобуття студентами якісної освіти навчання спочатку відбувалося у дистанційному режимі (II-й семестр 2021–2022 н.р.), а згодом – у змішаному форматі (I-й та II-ий семестри 2022–2023 н.р.). Дистанційний режим роботи реалізовується із застосуванням відповідних інформаційно-комунікативних інструментів, а саме: корпоративна пошта (рис. 1) науково-педагогічних працівників університету (i.v.kravcova@udpu.edu.ua); сервіс відеозустрічей і відеоконференцій, розроблений компанією *Google* – *Google Meet*; інформаційно-освітнє середовище *Moodle* (рис. 2, 3), різноманітні додатки-месенджери, що дозволяють відправляти повідомлення, виконувати відео-та голосові *VoIP*-дзвінки через *Internet*, надсилати фотографії, текстові документи, файли різних форматів (*Viber*, *Telegram Web* тощо).

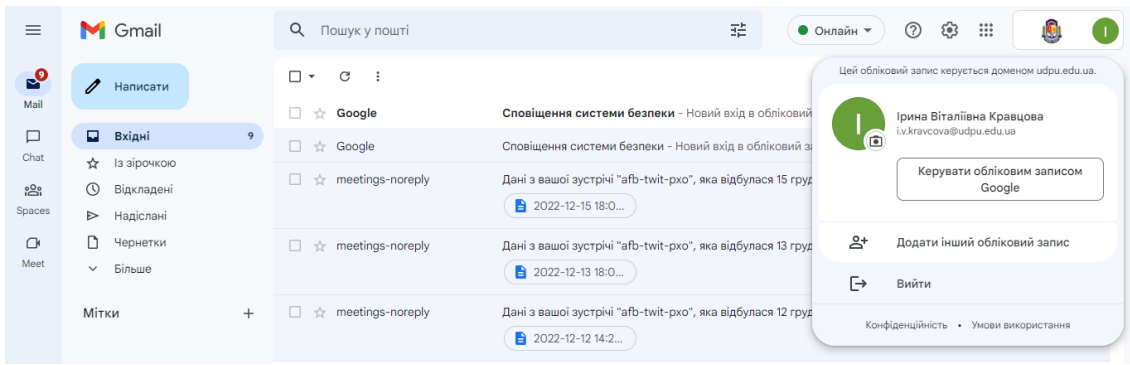

Рис. 1. Скріншот сторінки корпоративної електронної пошти

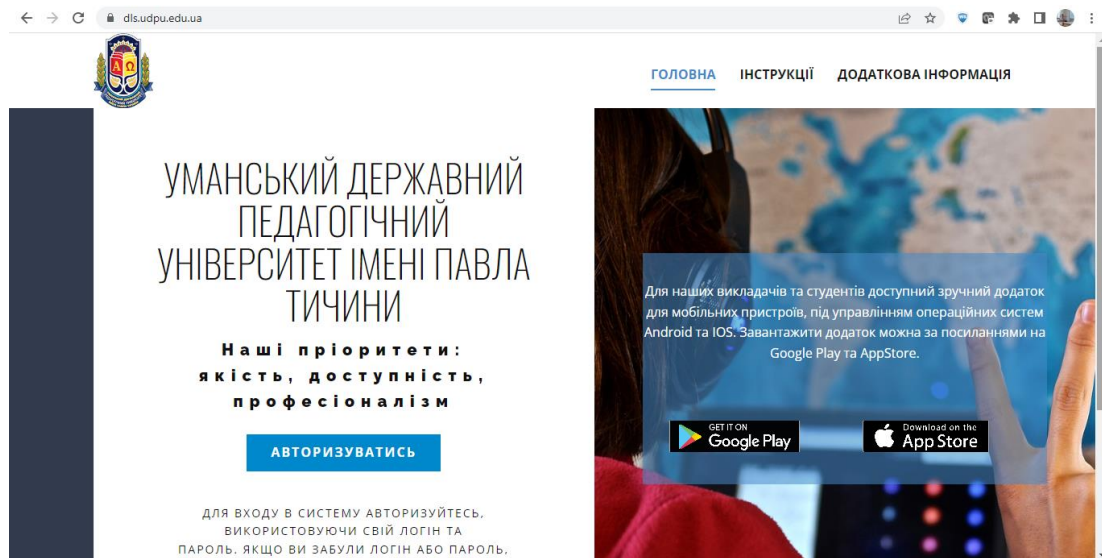

Рис. 2. Головна сторінка інформаційно-освітнього середовища Moodle (dls.udpu.edu.ua)

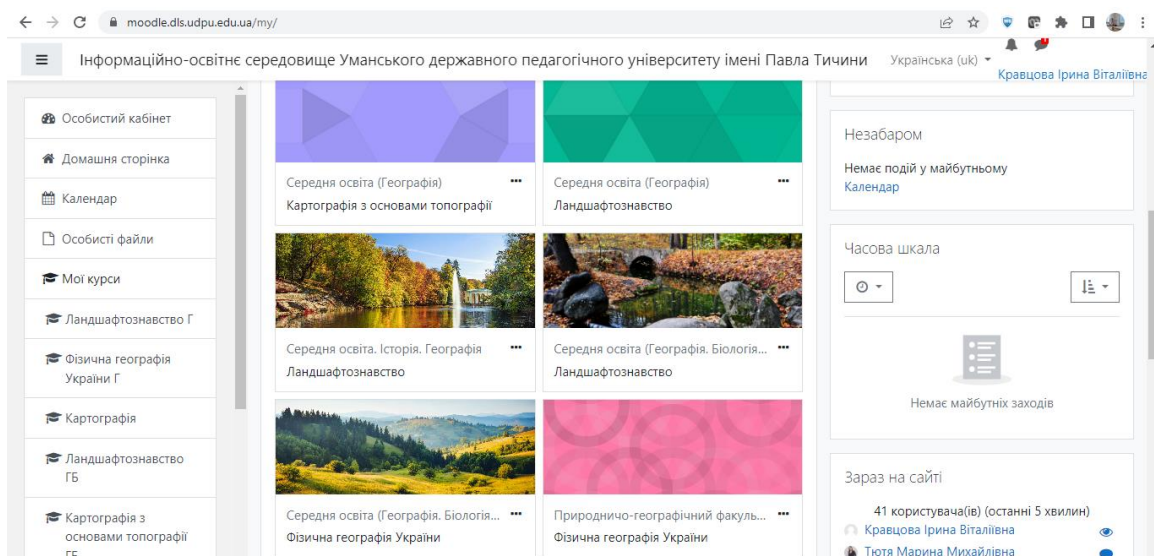

Рис. 3. Індивідуальна сторінка викладача у інформаційно-освітньому середовищі Moodle

Аналіз роботи у дистанційному/змішаному форматах дав можливість визначити сильні та слабкі сторони забезпечення освітнього процесу як з погляду викладача/науково-педагогічного працівника, так і здобувача вищої освіти, який працює за освітньо-професійними програмами зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) (табл. 1).

Таблиця 1

Сильні та слабкі сторони роботи у дистанційному/змішаному форматах

Сильні сторони	Слабкі сторони
Викладач/ науково-педагогічний працівник	
Безпечне освітнє середовище; віртуальна мобільність; економія часу на переміщення (час, щоб добратися на роботу); раціональне використання робочого часу; можливість комбінування різних видів роботи; кросплатформеність; високий темп роботи; максимальне використання різноманітних методів і методичних прийомів у освітньому процесі; широке застосування інформаційно-комунікативних технологій та інноваційних технологій і методик.	Повна залежність від постачання електроенергії та роботи <i>Internet</i> -провайдерів; збільшення часу (мінімум на 100 %–200 %) для підготовки до лекцій та лабораторних робіт; опрацювання величезних об'ємів електронних документів, які надсилаються здобувачами вищої освіти на електронну пошту, у різноманітні месенджери, інформаційно-освітнє середовище <i>Moodle</i> ; відчуття безпорадності перед тими труднощами, що виникають при роботі у віртуальному середовищі; відсутність покрокової методичної допомоги у організації та проведенні занять у <i>on-line</i> -форматі; я залишився/залишилася один/одна із тими проблемами, які виникають при роботі у віртуальному середовищі; інтелектуальне виснаження; емоційне виснаження; суб'єктивний фактор; відсутність живого візуального контакту із аудиторією; перебування величезної кількості часу за комп'ютером, ноутбуком та іншими девайсами (власне проведення занять та підготовка конспектів лекцій, лабораторних робіт, виставлення оцінок у електронних журналах тощо); перебування у ситуації постійного стресу 24/7 (не лише тому, що йдуть бойові дії, але і тому, що постійно відчуваєш страх, що вимкнуть світло, будуть проблеми із <i>Internet</i> -зв'язком, тими девайсами, які допомагають виконувати роботу, тощо); покладання на науково-педагогічного працівника функцій менеджменту освітнього процесу; відсутність можливості одночасно охопити освітнім процесом усіх учасників; зниження

	можливостей відпрацювання практичних навичок (робота з картами, приладами тощо)
Здобувач вищої освіти	
Безпечне освітнє середовище; віртуальна мобільність; раціональне використання часу та його економія при переміщенні (час, щоб добратися до університету); можливість комбінування різних видів роботи; кросплатформеність; високий темп роботи; відпрацювання навичок роботи із технічними засобами навчання; удосконалення комп'ютерної грамотності; формування етикету віртуального спілкування; можливість працювати у зручному середовищі; формування навичок самостійної організації робочої траєкторії; можливість «сховатися» від відповіді на питання, якщо не підготувався/підготувалася.	Повна залежність від постачання електроенергії та роботи <i>Internet</i> -провайдерів; перебування величезної кількості часу за комп'ютером, ноутбуком та іншими девайсами; відсутність живого спілкування з однолітками та людьми старшого віку (втрачаються розвиваючі та виховні моменти міжособистісного спілкування); розвиток режиму Гобліна (<i>goblin mode</i>); посилення негативних рис характеру; відсутність умінь та навичок вчитися та здобувати знання; замкненість; максимальна залежність від рівня матеріального благополуччя родини (забезпечення комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, сучасними телефонами тощо); неможливість вийти із мікросередовища; низька психологічна адаптивність; зниження когнітивної та емоційної гнучкості; обмеження умов для формування мовно-комунікативної компетентності майбутнього вчителя географії (неможливість організації виступів на живу аудиторію із використанням географічних засобів навчання).

Таким чином, в умовах війни географічна освіта продовжується. На прикладі таких навчальних дисциплін, а саме: «Фізична географія України», «Ландшафтознавство», «Геофізика і геохімія ландшафтів», «Картографія з основами топографії» показані сильні і слабкі сторони роботи як викладача, так і здобувачів вищої освіти у новому форматі, зумовленого воєнними діями на території України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: науково-методичний збірник / за загальною ред. С.М. Шкарлета. Київ–Чернівці: «Букрек», 2022. 140 с.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII : станом на 01.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 13.02.2023).